“YOSHLAR KIBERPSIXOLOGIYASI VA KIBERMUOMALASIGA ONLAYN IJTIMOIY MULOQOTLARNING TA’SIRI”

Yusupova Shahnoza Erkinjon qizi
Axborot texnoloogiyalari va menejment universiteti
Assistent o’qituvchisi
shahnoza.yusupova1993@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada onlayn ijtimoiy muloqotlarning yoshlarning kiberpsixologiyasi va kibermuomalasiga ta’siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari raqamli muhitning shaxsiyat shakllanishi, ijtimoiy ko‘nikmalar va ruhiy salomatlikka ijobiy hamda salbiy ta’sir ko‘rsatishini aniqladi.

Kalit so‘zlar: kiberpsixologiya, kibermuomala, yoshlar, raqamli identifikatsiya, internet, ijtimoiy tarmoqlar, kiberbulling, internet qaramligi, ruhiy salomatlik, onlayn muloqot

THE IMPACT OF ONLINE SOCIAL INTERACTIONS ON YOUTH CYBERPSYCHOLOGY AND CYBER BEHAVIOR

Annotation: This article analyzes the impact of online social interactions on youth cyberpsychology and cyber behavior. The findings indicate that digital environments influence identity formation, social skills, and mental well-being through both positive and negative effects.

Key words: cyberpsychology, cyber behavior, youth, digital identity, internet, social media, cyberbullying, internet addiction, mental health, online interaction

ВЛИЯНИЕ ОНЛАЙН-СОЦИАЛЬНЫХ ВЗАИМОДЕЙСТВИЙ НА КИБЕРПСИХОЛОГИЮ И КИБЕРПОВЕДЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

Аннотатция: В статье анализируется влияние онлайн-социальных взаимодействий на киберпсихологию и киберповедение молодежи. Результаты показывают, что цифровая среда оказывает как положительное, так и отрицательное влияние на формирование личности, социальные навыки и психическое здоровье.

Ключевые слова: киберпсихология, киберповедение, молодежь, цифровая идентичность, интернет, социальные сети, кибербуллинг, интернет-зависимость, психическое здоровье, онлайн-взаимодействие

XXI asrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi inson hayotining barcha jabhalariga, xususan, yoshlar faoliyati va ijtimoiy munosabatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli raqamli platformalarning keng ommalashuvi natijasida muloqotning an’anaviy shakllari yangi virtual kommunikatsiya vositalari bilan boyidi. Bugungi kunda yoshlar kundalik hayotining muhim qismi onlayn muhit bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ular ta’lim olish, axborot izlash, muloqot qilish va o‘z shaxsiyatini namoyon etishda raqamli texnologiyalardan faol foydalanmoqda. Shu sababli onlayn ijtimoiy muloqotlarning yoshlar psixologiyasi va xulq-atvoriga ta’sirini o‘rganish zamonaviy ilm-fanning dolzarb yo‘nalishlaridan biriga aylandi.

Kiberpsixologiya raqamli texnologiyalar va virtual muhitning inson psixikasi hamda xulq-atvoriga ta’sirini o‘rganuvchi fan sohasi hisoblanadi. Mazkur yo‘nalish internet foydalanuvchilarining onlayn faoliyati, virtual identifikatsiyasi, ijtimoiy tarmoqlardagi xatti-harakatlari va raqamli muhitda yuzaga keladigan psixologik jarayonlarni tahlil qiladi. So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar yoshlarning onlayn muloqotlarga tobora ko‘proq vaqt

ajratayotganligini hamda bu jarayon ularning shaxsiy rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va ruhiy salomatligiga bevosita ta’sir ko‘rsatayotganligini tasdiqlamoqda.

Onlayn ijtimoiy muloqotlar yoshlar uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi. Xususan, internet orqali bilim olish, dunyo bo‘ylab tengdoshlari bilan muloqot qilish, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashga ega bo‘lish va shaxsiy qiziqishlarini namoyon etish imkoniyatlari kengaymoqda. Ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar yoshlarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish, ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish va ijtimoiy faolligini oshirishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, virtual makon yoshlarning o‘z shaxsiyatini shakllantirish va raqamli identifikatsiyasini yaratish jarayonida ham muhim o‘rin egallaydi.

Biroq raqamli muhitning keng imkoniyatlari bilan bir qatorda ayrim salbiy oqibatlari ham mavjud. Jumladan, kiberbulling, internetga qaramlik, noto‘g‘ri axborotlarning tarqalishi, shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar va virtual muloqotning ruhiy salomatlikka ta’siri bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, o‘smirlik va yoshlik davrida shaxsiyatning shakllanish jarayoni davom etayotganligi sababli, onlayn muhitdagi salbiy ta’sirlar yoshlarning psixologik holatiga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Mazkur tadqiqotda yoshlar kiberpsixologiyasi va kibermuomalasiga onlayn ijtimoiy muloqotlarning ta’sirini o‘rganishga oid mahalliy va xorijiy ilmiy manbalar tahlil qilindi. Tadqiqotning nazariy asosini kiberpsixologiya, raqamli identifikatsiya, virtual muloqot, internetga qaramlik va ijtimoiy tarmoqlarning psixologik ta’siriga bag‘ishlangan ilmiy maqolalar, monografiyalar hamda xalqaro ilmiy tadqiqotlar tashkil etdi. Xususan, J. Suler, G. Riva, P. Wallace, G. Kirwan, P. Valkenburg, J. Peter, K. Young va boshqa olimlarning kiberpsixologiya hamda onlayn xulq-atvor sohasidagi ilmiy ishlari o‘rganildi va tahlil qilindi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi natijasida yoshlarning ijtimoiylashuv jarayoni tobora ko‘proq virtual muhit bilan bog‘lanib bormoqda. Zamonaviy tadqiqotlarda internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar psixologiyasiga ta’siri turli nuqtai nazarlardan o‘rganilgan bo‘lib, ularning shaxsiyat shakllanishi, ijtimoiy munosabatlari, emotsional holati va xulq-atvoriga sezilarli ta’sir ko‘rsatishi qayd etilgan. Shu bilan birga, ilmiy manbalarda onlayn muloqotlarning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda kiberbulling, internetga qaramlik, ijtimoiy yakkalanish va shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar ham keng yoritilgan.

Tadqiqotning metodologik asosini J. Suler tomonidan ishlab chiqilgan “Kiberpsixologiya arxitekturasining sakkiz o‘lchovi” nazariyasi tashkil etdi. Mazkur nazariya kibermakonda inson xulq-atvorini tushuntiruvchi muhim konseptual yondashuvlardan biri hisoblanib, unda shaxsiyatni boshqarish, anonimlik, virtual makon, interaktivlik, sinxron va asinxron muloqot, multimedialilik hamda onlayn muhitning psixologik xususiyatlari tahlil qilinadi. Ushbu nazariya yoshlarning onlayn muhitdagi xulq-atvori va psixologik holatini o‘rganishda muhim nazariy asos vazifasini bajardi.

Tadqiqot jarayonida yoshlarning onlayn faoliyati bilan bog‘liq ijobiy va salbiy omillar alohida guruhlarga ajratildi hamda ularning psixologik va ijtimoiy oqibatlari tahlil qilindi. Bunda ta’lim imkoniyatlarining kengayishi, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, raqamli identifikatsiyaning shakllanishi kabi ijobiy jihatlar hamda kiberbulling, internetga qaramlik va maxfiylik bilan bog‘liq muammolar kabi salbiy omillarning yoshlar rivojlanishiga ta’siri ilmiy nuqtai nazardan baholandi.

Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot mavzusini har tomonlama o‘rganish, mavjud ilmiy qarashlarni tizimlashtirish va yoshlar kiberpsixologiyasi hamda kibermuomalasiga onlayn ijtimoiy muloqotlarning ta’siri bo‘yicha ilmiy asoslangan xulosalarni ishlab chiqish imkonini berdi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, onlayn ijtimoiy muloqotlar yoshlarning rivojlanishiga ikki tomonlama ta’sir ko‘rsatadi. Ijobiy jihatlar sifatida bilim olish imkoniyatlarining kengayishi,

ijtimoiy aloqalarning mustahkamlanishi va shaxsiyatni ifodalash imkoniyatlarining ortishi qayd etildi. Salbiy jihatlar esa kiberbulling, shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligiga tahdid va internetga qaramlik kabi holatlar bilan bog‘liq.

Tadqiqot natijalari onlayn ijtimoiy muloqotlarning yoshlar kiberpsixologiyasi va kibermuomalasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishini aniqladi. Xususan, raqamli muhit va ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirib, ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, onlayn platformalar orqali o‘rnatiladigan muloqotlar yoshlar orasida ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash hissini kuchaytirib, ularning ijtimoiy aloqalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Virtual makon yoshlarning o‘zini namoyon etishi va raqamli identifikatsiyasini shakllantirishida muhim omil hisoblanadi. Biroq onlayn muloqotlarning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda ayrim salbiy oqibatlari ham mavjud. Jumladan, kiberbulling holatlari yoshlarning ruhiy salomatligiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, ularda stress, xavotir va ijtimoiy izolyatsiya kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Bundan tashqari, internet va ijtimoiy tarmoqlardan me’yoridan ortiq foydalanish internetga qaramlik xavfini oshiradi. Bu esa o‘z navbatida psixologik zo‘riqish, depressiv holatlar va emotsional beqarorlikning yuzaga kelishiga sabab bo‘lishi mumkin. Tadqiqot natijalari raqamli savodxonlik darajasining yuqori bo‘lishi yoshlarni onlayn muhitdagi xavf-xatarlardan himoya qilishda hamda salbiy oqibatlarni kamaytirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatdi. Shu sababli yoshlarda mas’uliyatli raqamli xulq-atvor ko‘nikmalarini shakllantirish va raqamli savodxonlikni rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar va onlayn ijtimoiy muloqotlar zamonaviy yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylanib, ularning psixologik rivojlanishi, ijtimoiylashuvi va shaxsiyat shakllanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqot natijalari onlayn muloqotlarning ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirishi, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashni kuchaytirishi va yoshlarning raqamli identifikatsiyasini shakllantirishga xizmat qilishini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, kiberbulling, internetga qaramlik va shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar yoshlarning ruhiy salomatligi va ijtimoiy faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish, xavfsiz onlayn xulq-atvor ko‘nikmalarini shakllantirish hamda kiberxavfsizlik madaniyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur vazifalarni samarali amalga oshirishda ta’lim muassasalari, ota-onalar, texnologiya ishlab chiquvchilar va davlat tashkilotlarining o‘zaro hamkorligi zarur hisoblanadi. Kelgusida ushbu yo‘nalishdagi tadqiqotlarni yanada kengaytirish yoshlarning sog‘lom va xavfsiz raqamli muhitda rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. O‘zbekiston Respublikasining “Kiberxavfsizlik to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2022.
4. Begimqulov U.Sh. Ta’limda axborot texnologiyalari. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Suler J. The Psychology of Cyberspace. – New York: Rider University, 2004.
6. Suler J. Psychology of the Digital Age: Humans Become Electric. – Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
7. Kirwan G., Power A. Cyberpsychology and New Media: A Thematic Reader. – London: Psychology Press, 2013.
8. Kirwan G., Connolly I., Palmer M., Barton H. An Introduction to Cyberpsychology. – New York: Routledge, 2024.
9. Wallace P. The Psychology of the Internet. – Cambridge: Cambridge University Press, 2015.